

BİR LİF BİTKİSİ: JÜT

Dilek BAŞALMA*
Suay BAYRAMİN*

Jüt, lif bitkileri içerisinde dünyada pamuktan sonra 2. sırayı alan bir bitkidir. Ticaretle jüt olarak bilinen lif, ıhlamurağacıgiller familyasının *Corchorus* cinsine ait *C. capsularis* ve *C. olitorius* türlerinden elde edilmektedir.

İngilizce'de jute, Fransızca'da jute, Almanca'da jutepflaze olarak tanınan bu bitkinin önemi, ancak 19. yüzyılın sonlarında anlaşılmıştır. Jüt özellikle Bangladeş ve Hindistan'da geniş bir ekim alanına sahiptir. II. Dünya Savaşı yıllarında jüt tarımı Brezilya'da yayılmış, daha sonra Çin, Sonda Adaları, Nepal, Japonya, Taiwan ve İran, jüt üretimi bölgeleri içerisinde girmiştir. Dünya jüt üretimini tekeline bulunduran ülke ise, Bengal'dir.

Jüt lifleri diğer liflerle karşılaştırıldığında % 63 gibi düşük oranda selüloz içerir. Selüloz oranı kenevirde % 77, ketende % 82 ve pamukta % 86'dır. Jüt liflerinin lignin derecesinin (% 12) yüksek olması liflerin dayanıklılığının ve elastikiyetinin azalmasına neden olmaktadır. Toplam jüt üretiminin % 75'i çuval, karton ve kullanım amacına göre değişen çeşitli ambalajlama materyali olarak kullanılmaktadır. Jüt çuvalları sisal kenevirinden yapılanlara göre daha hafiftir. Liflerin elastikiyetinin az olması dolayısıyla, jüt çuvallarının damgaları sabit kalmaktadır. Damga ileri geri kaymadığı için, özellikle deniz taşımacılığında önemlidir. Çuvalları birinci derecede kahve, çay, hububat, şeker, baharat gibi tarımsal ürünlerin yanında gübre, çimento ambalajında da kullanılmaktadır. Ayrıca jüt lifleri sicim, ip, halat, suni ipek, lino-leum, otomobil ve mobilya döşemelerinde, kilim, örtü, minder dokumalarında değerlendirilmektedir. Bunların yanında, her iki türün genç sürgünleri şifalı bitki olarak da kullanılmaktadır. Özellikle Avrupa'da bir tür ebegümeci olarak bilinen *C. olitorius*'un tohumlarında kalbe etkisi olan Corchorin adında bir glikozit bulunmaktadır.

Jüt, tropik ve subtropik bir iklim bitkisidir. Asya'da muson ikliminin hakim olduğu bölgelere iyi adapte olabilmektedir. Hızlı bir gelişme ve iyi bir lif kalitesi için 27-32°C gibi yüksek sıcaklık ve 1500 mm'lik yağış ile yüksek nisbi nem istemektedir. En çok tarımının yapıldığı Hindistan ile Pakistan'ın delta arazilerinde ve Bangladeş'te Gange nehri civarında yetiştirilmektedir. Bangladeş'te büyüme mevsimi süresince marttan ağustos-eylül ayına kadar ortalama yağış 1500-2500 mm, günlük ortalama sıcaklık 24-32°C arasındadır. Alüvyal topraklar jüt tarımı için en uygun topraklardır. Killi topraklarda bitki boyu kısa kalmakta, kumlu topraklarda da sert bir lif elde edilmektedir.

C. olitorius'un hasat edilmiş bitkileri.

Jüt tek yıllık, yazlık, otsu yapıda bir bitkidir. 1,5 m'den 4,5 m'ye kadar boylanmaktadır. Hasat, çiçeklerin açmaya başladığı, kapsüllerin meydana geldiği ve tohumların olgunlaştığı zaman olmak üzere 3 farklı devrede yapılabilir. Kaliteli lif, 100-120 günlük gelişme devresi içerisinde bitkilerin yarısında kapsül oluşumunun başladığı dönemde yapılan hasattan elde edilir. Hasat edilen saplar, bir süre güneşte bekletilerek kurutulur. Sonra suya yatırma yani havuzlama işlemine geçilir. Havuzlama, tarla kenarlarında açılan ve suyu düzenli olarak değiştirilen çukurlarda yapılır. 8-10 gün sonra saplar sudan çıkarılır. Bu durumda soymuk tabakasında lif demetleri, sadece emilen sıvının erittiği yapıştırıcı madde ile odun kısmına bağlı olduğundan, kolayca ayrılabilir. Saplar suda çalkalanarak ve düz bir tahta ile vurularak lifler odun kısmından ayrılır. Sonra yere serilerek açıkta kurumaya bırakılır. İyi cins jüt lifi, su ile temas ettiğinde, beyaz bir renk alır ve kendine has bir parlaklık kazanır.

Son yıllarda sentetik liflerin ve plastik malzemenin paketleme sanayiine girmesine rağmen, üretimin çok yapıldığı ülkelerde, iklim koşullarının uygun olması, işçilik masraflarının az olması ve jütten oldukça ucuz lif elde edilmesi sebebiyle ambalaj sanayiinde halen önemini korumaktadır.

Ülkemizin hemen hemen her bölgesinde rahatlıkla yetiştirilen kenevir bitkisinin liflerinden çuval, ip, halat yapımında faydalanılmaktadır. Ancak esrarın hammaddesi olması nedeniyle bu bitkinin üretimi izne bağlıdır. Bu nedenle kenevir ekim alanları, yıldan yıla düzensiz değişiklikler göstererek azalmıştır. Jüt, sıcaklığı seven bir bitki olduğu için ülkemizin ancak belirli bölgelerinde yetiştirilebilir. Çok eskiden Antalya, Hatay, Adana illerimizde başarı ile yetiştirilmiş, ancak ekonomik bulunmamıştır. Özellikle GAP'ın devreye girmesi ile bu bölgemizde yeni bitkilerin saptanmasında, jütün de yetiştirme olanakları araştırılmalıdır. □

* A.Ü. Ziraat Fak. Tarla Bitkileri Bl.Arş.Gör.